

De Schoonderbeek En Haar Omgeving

Klaas Friso

Westelijk van de Telgterweg en zuidelijk van de Beekweg ligt een bos dat in de volksmond het Hoofterbos wordt genoemd. De naam Hoofterbos moet zijn afgeleid van de boerderijen “ De Grote Hooft” en “De Kleine Hooft”, die in het gebied van dit bos lagen.

De naam “ t Hooft” zal verband hebben gehouden met de aanwezigheid van nog meer boerderijen, die samen met de Grote en Kleine Hooft vroeger een hof vormden. Uitsluitel geeft daarover het Register op de Leenaktenboeken van het Vorstendom Gelre en het Graafschap Zutphen, waaruit blijkt dat de Grote en de Kleine Hooft behoorden tot een hof van de familie Van Putten en dat tot deze hof eveneens behoorden de boerderijen Storenbroec en Rostengoed, namen die alles te maken zullen hebben met de huidige boerderijen Stormbroek aan de Husselsesteeg en de Grote en de Kleine Roest aan de Beekweg.

Het stamslot van de familie Van Putten lag niet in Putten maar in Vollenhove (Ov.). De Van Puttens speelden in de middeleeuwen op de Veluwe maar ook in de Achterhoek, in Overijssel en in Drente een belangrijke rol. Vanwege hun omvangrijke bezittingen bezaten zij veel macht en hadden zij ook in politiek opzicht heel wat in de “middeleeuwse melk“ te brokkelen. Een beeld van hun macht geeft een staat van bezittingen van leden van het geslacht Van Putten uit 1313, die bewaard is gebleven en in 1902 werd uitgegeven door P.N. van Doorninck en P.C.Molhuysen. De Van Puttens bezaten lange tijd veertien hoven waarvan “de hof te Putten bij Ermelo” het meest zuidelijk was gelegen. Huizen als Old Putten en Puttenstein op de Noord-Veluwe herinneren nog aan de familie.

Beekweg

De Beekweg vormde vroeger de noordelijke en deels westelijke begrenzing van het gebied van de hof van Putten. De weg heette vroeger Wijncoopersteghe, genoemd naar de boerderij Wijncoop. Langs de Beekweg stroomt de Schoonderbeek, genoemd naar een in de 15e eeuw door Claes van Aller gestichte havezathe. Restanten van dit versterkte huis zijn nog aanwezig. In het begin van de 16e eeuw behoorde het toe aan hertog Karel van Gelre, die het liet bewonen door zijn bastaarddochter Anna van Gelre.

Huize Schoonderbeek, restant van het vroegere versterkte huis (foto: K. Friso)

Oorsprong Schoonderbeek

De sprengen van de Schoonderbeek kunnen we aantreffen in het bos, dat grenst aan het gedeelte van het Groevenbeker kerkpad dat tegenwoordig als fietspad wordt gebruikt om bij het Bosbad "Klein Zwitserland" te komen. Het hierbedoelde

De Schoonderbeek ter hoogte van de Beekweg (foto: Jolette van Eijden)

bos is niet oud. Vroeger was hier heide en behoorde het tot het Zuiderveld (Scurevelt) dat gebruikt werd om plaggen te steken. Behalve Schoonderbeek hadden ook boerderijen als Colengoed en Stormbroek rechten in dit veld.

Processtukken uit het begin van de 18e eeuw wijzen uit dat de Schoonderbeek niet uitsluitend uit sprengen in het Zuiderveld gevoed werd maar ook met water uit sloten (grachten?) van de havezathe Schoonderbeek. In het kader van een civiel proces tussen de Heer van Vanenburg en de Vrouwe van Schoonderbeek werden op 21 april 1721 getuigen gehoord over de oorsprong van de beek. Getuige Hendrik Hendriks Brom, "olt 63 of 64 Jaeren", verklaarde niet precies te weten hoe oud hij was. Wel wist hij precies te verklaren "dat het waeter uijt de Sloot van Schoonderbeek alsmede het waeter uijt het Zuervelt comt in die Sloot die over de Molen loopt". Eenzelfde verklaring legt getuige Rijckert Gijsbertsen af. (Die Sloot die over de Molen loopt = de Schoonderbeek)

Schoonderbeekse papiermolen

De papiermolen van de Schoonderbeek stond westelijk van de plaats waar de Beekweg op de Telgterweg uitkomt. De molen werd in 1694 gebouwd in opdracht van Hendrik van Middachten, Heer van Schoonderbeek. In 1871 brandde de molen af. Van vervanging kon geen sprake zijn. Met de brand werd een punt gezet achter de eeuwenlange geschiedenis van de molen waaraan namen van papiermakers als Rakhorst, Montisaan, Pasman, Horseling, Beekman, Nummerdor waren verbonden.

Nogmaals Beekweg

Lag aanvankelijk zuidelijk en verderop westelijk van de Beekweg het gebied van de Hof van de familie van Putten, noordelijk van deze weg strekte zich een gebied uit dat toebehoorde aan het klooster Abdinkhof te Paderborn waarvan de Kelnarij van Putten als hof fungeerde. In dit gebied treffen we de boerderij Wijncoop - ook wel Bergmansgoed genoemd- aan. Vroeger was het een ho-

rig goed van het klooster Abdinkhof.

Even voorbij de plaats waar de Beekweg een bocht in zuidelijke richting maakt slaat een zijwegje af in westelijke richting. Aan dit zijwegje staat de boerderij Klein Norden. Deze verving het oorspronkelijke Klein Norden dat wat verderop vlak bij de spoorlijn stond. Uit het blad "De Harderwijker" van 18 mei 1907 blijkt dat het oude Klein Norden op de dag van verschijning van dat blad een prooi der vlammen werd. De boerderij was toen eigendom van Geurt Knoppersen en werd bewoond door het gezin van Jan van Malenstein. Het blad veronderstelde dat vonken van een om half elf in de morgen passerende trein, die op het met riet gedekte dak van een achter de boerderij staande schuur terecht kwamen, oorzaak van de brand waren. Klein Norden viel vroeger met bijbehorende grond onder de hof van het Jufferenstift te Hoog Elten (even over de grens bij Zevenaar). De administratie van de in onze omgeving gelegen bezittingen van het Jufferenstift werd gevoerd in de hof Kemmenade of Kemna in de buurtschap Appel onder Nijkerk.

Grens tussen goederen van drie verschillende kloosters

Uit het vorenstaande kunnen we concluderen dat de Beekweg en dus ook de daarlangs lopende Schoonderbeek een grens vormde tussen grondgebieden van drie verschillende kloosters. De weg moet dan ook als "scheidslijn" niet alleen zeer oud maar ook zeer belangrijk zijn geweest. Dat kunnen we van veel andere wegen in Putten en omgeving lang niet altijd zeggen.

Vanenburger papiermolen

Voorbij de plaats waar de Schoonderbeek onder de spoorweg door loopt verenigt de beek zich met de Volenbeek. Hier lag een heidegebied dat het Wezelerveld werd genoemd. Op enige afstand voorbij de samenvoeging van de beken liet Hendrik van Essen, Heer van de Vanenburg, in 1666 een papiermolen bouwen. De molen werd Vanenburgermolen genoemd. Berichten als zou deze

molen in een gracht van de Vanenburg hebben gestaan zijn onjuist. Het feit dat de Vanenburger molen voor een belangrijk gedeelte afhankelijk was van water uit de Schoonderbeek, leidde in het verleden wel eens tot moeilijkheden. De Schoonderbeek hoorde aan anderen toe. Werd de watertoevoer via deze beek belemmerd dan kon de Vanenburger molen niet of niet voldoende draaien. Daarover hopen we een volgende keer wat meer te kunnen vertellen. We hopen dan bovendien aandacht te kunnen schenken aan de Volenbeek en haar omgeving.

*Boerderij De Kleine Roest aan de
Beekweg (foto: K. Friso)*

+++